

УДК 81'373.4

С. В. Перова

**ВІДТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ З
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА АНГЛІЙСЬКУ (НА МАТЕРІАЛІ
СТАТЕЙ ГАЗЕТИ „ДЕНЬ / THE DAY”)**

У сучасному світі переклад суспільно-політичних текстів, у яких рясніє суспільно-політична лексика, зокрема реалії, набуває все більшої актуальності та особливого значення, оскільки вони є стають засобами пропаганди серед населення та зброєю політичної боротьби. Крім того, необхідність вирішення проблем, пов'язаних з перекладом суспільно-політичних реалій, обумовлена процесами глобалізації господарської діяльності й посиленням уваги до питань міжнародних відносин, а також прагненням України інтегруватися у світове співтовариство. У зв'язку з цим у засобах масової інформації зростає кількість текстів українською мовою, автори яких широко користуються суспільно-політичними реаліями для висвітлення певних подій та потребують перекладу. Питання перекладу суспільно-політичних реалій наразі є відкритим і недостатньо дослідженим, хоча деякі його аспекти вже розглядалися у наукових працях Ю. Зацного, Р. Зорівчак, В. Карабана, В. Комісарова, Г. Мирама, О. Ребрія, Л. Черноватого, С. Влахова та С. Флоріна та інших учених. Розпізнавання та розподіл груп суспільно-політичних реалій становлять для перекладача певні перешкоди в процесі роботи над різними текстами й ускладнює вибір адекватних стратегій їх перекладу як у текстах суспільно-політичного дискурсу, так і в текстах суспільно-політичної тематики інших дискурсів. Ймовірні шляхи вирішення згаданих вище проблем полягають у систематизації та інтеграції лінгвістичних і перекладознавчих підходів до вивчення суспільно-політичних реалій.

Метою нашої роботи є дослідження стратегій відтворення англійською мовою суспільно-політичних реалій, які використовуються українськими авторами на шпальтах газети „День / The Day”. Переважно це суспільно-політичні й публіцистичні тексти (ораторські тексти (виступи), газетні тексти), яким притаманна пропагандистська чи агітаційна настанова, а відтак і яскраве емоційне забарвлення нарівні зі значною насиченістю різноманітною термінологією. Досягнення адекватності у цьому виді перекладу поєднує в собі вимоги до художнього та спеціального перекладу. Недивно, що неадекватний переклад суспільно-політичної лексики, реалій зокрема, може спричинити непорозуміння чи конфлікти як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У перекладознавчих дослідженнях пропонуються різні шляхи відтворення суспільно-політичних реалій. Реалії, які належать до

безеквівалентної лексики, не мають прямих словникових відповідників, за винятком окремих реалій, зафіксованих у лінгвокраїнознавчому словнику. Загалом, способи відтворення реалій у художніх текстах були детально класифіковані в роботах С. Влахова і С. Флоріна [Влахов : 1980], а також у спеціальному монографічному дослідженні Р. Зорівчак [Зорівчак : 1989]. Наведемо загальну схему прийомів відтворення реалій за С. Влаховим та С. Флоріном, додаючи через скісну риску терміни Р. Зорівчак:

I. Транскрипція / транскрипція (транслітерація).

II. Переклад (заміни):

1. Неологізм:

а) калька / калькування,

б) напівкалька / часткове (змішане) калькування,

в) освоєння / часткове (змішане) калькування,

г) семантичний неологізм / - .

2. Приблизний переклад:

а) родо-видовий відповідник / гіперонімічне перейменування,

б) функціональний аналог / метод уподібнення,

в) опис, пояснення, тлумачення / дескриптивна перифраза.

3. Контекстуальний переклад / контекстуальне розтлумачення реалій.

Ця класифікація була доповнена авторами посібника «Стиль автора и стиль перевода» ще одним прийомом – заміна реалії мови оригіналу реалією мови перекладу [Новикова 1988: 48], який у класифікації Р. Зорівчак співвідноситься з міжмовною конотативною транспозицією [Зорівчак 1989]. Українська дослідниця також виділяє різні види комбінованої реномінації та ситуативних відповідників.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження показав, що ті класифікації суспільно-політичних реалій, які були описані раніше, не можуть стати основою для вироблення чітких критеріїв відбору перекладацьких стратегій і тактик їх відтворення. Тому ми можемо зазначити, що поряд з традиційними та спеціальними класифікаціями суспільно-політичних реалій у кожного перекладознавця й перекладача виникне потреба у виробленні їхньої власної специфічної перекладознавчої класифікації. На нашу думку, способи відтворення суспільно-політичних реалій умовно можна об'єднати в 4 групи:

1) всі види кальок,

2) так звані «авторські аналоги»,

3) різні види трансформацій,

4) змішані способи перекладу.

«Авторський аналог» корелює з семантичним неологізмом у класифікації С. Влахова і С. Флоріна [Влахов 1980]. Але зважаючи на останні уточнення понять неології, «семантичний неологізм» краще було б замінити поняттями «семантичний оказіоналізм» чи «авторський новотвір». Зазначимо, що вони не є суто «семантичними», адже

створюються не лише на базі семантичного змісту реалій, а й з урахуванням певних словотвірних чи фразеологічних моделей. Окрім цього, слід розмежовувати терміносистему та методологію таких наук, як неологія і перекладознавство.

У процесі калькування перекладач фактично копіює чи повторює засобами мови перекладу те, що є в оригіналі на різних мовних рівнях. У такий спосіб перекладач використовує іншомовну та іншокультурну модель. Під час упровадження «авторського аналогу», перекладач не копіює, а перетворює, тобто використовує ресурси своєї рідної мови як моделі. Функціональні аналоги відрізняються від авторських тим, що вони не створюються, а обираються в готовому вигляді з лексем чи фразеологізмів мови перекладу.

Зрозуміло, що процес створення суспільно-політичної реалії за аналогією неможливе засобами фонетики та графіки, тому доцільно виділяти такі види авторських аналогів, як морфологічний авторський аналог, семантичний авторський аналог і фразеологічний авторський аналог. Трансформації, які використовуються для відтворення українських суспільно-політичних реалій засобами англійської мови можна умовно звести до таких видів:

1. Лексико-семантичні трансформації:

1) генералізація (родо-видова заміна),
2) еквіваленція (заміна функціональним аналогом),
3) адаптація (заміна реалії мови оригіналу реалією мови перекладу).

2. Структурні транспозиції:

1) дескриптивна перифраза,
2) елімінація (опущення),
3) компенсація.

До змішаних способів перекладу суспільно-політичних реалій можна віднести численні різновиди комбінованої реномінації, а також контекстуальний переклад.

Багатозначність, контекстуальна та культурна зумовленість суспільно-політичних реалій потребують від перекладача пошуку щоразу нових перекладацьких рішень, навіть при перекладі однієї і тієї ж реалії. Саме тому стратегії відтворення суспільно-політичних реалій так складно представити у вигляді усталеної класифікації. Ступінь адекватності перекладацьких відповідників суспільно-політичних реалій у тексті перекладу варіюється залежно від типу дискурсу/тексту/контексту, а також від того, які саме компоненти значення реалії були пріоритетно відтворені в перекладі. Адекватно відтвореною суспільно-політичною реалією слід вважати таку реалію у тексті перекладу, ядерний компонент значення й периферійні значення якої повністю збережені; частково адекватною – ту, що втрачає одне або кілька периферійних значень; неадекватно відтвореною – реалію, у якій основний компонент значення втрачений у тексті перекладу.

У результаті порівняльно-перекладознавчого аналізу текстів оригіналу і текстів перекладу статей газети „День / The Day” було досліджено 302 суспільно-політичні реалії. Зауважимо, що при відтворенні статей імовірні певні труднощі в розрізненні суспільно-політичних термінів і суспільно-політичних реалій. Враховуючи нестабільну економічну ситуацію в країні, постійні політичні та суспільні кризи, присутнє домінування у текстах статей газети „День / The Day” груп суспільно-політичних реалій, які позначають органи та носіїв влади, а також суспільно-політичне життя є цілком закономірним. Результати дослідження дозволили відслідкувати частотність появи суспільно-політичних реалій різного типу у статтях газети „День / The Day”. Відповідно до цього, серед проаналізованих суспільно-політичних реалій 4% припадало на реалії, які позначають адміністративно-територіальний устрій, 32% – на реалії, які позначають органи та носії влади, 56% – на реалії пов’язані з суспільно-політичним життям, 8% – на військові реалії.

Суспільно-політичні реалії було проаналізовано на предмет використання різного роду перекладацьких трансформацій для їх відтворення, а саме: лексико-семантичних, граматичних та стилістичних. Результати порівняльно-перекладознавчого аналізу показали, що перекладачами зовсім не використовуються стилістичні перекладацькі трансформації для адекватного відтворення суспільно-політичних реалій мовою перекладу, що може бути пояснено їх прагненням максимально передати колорит останніх.

Дослідження показало, що незначна частина (4%) проаналізованих суспільно-політичних реалій відтворені шляхом застосування граматичних перекладацьких трансформацій, наприклад:

*Про ці та інші питання «День» розмовляв із заступником голови Луганської обласної військово-цивільної адміністрації з питань безпеки та громадського порядку Юрієм КЛИМЕНКОМ. – *The Day discussed these and other problems with Yurii KLYMENKO, Deputy Chairman of the Luhansk Oblast Military-Civilian Administration for Security and Public Order. (зміна порядку слів).**

У досліджуваному матеріалі виявлено відсутність використання низки лексико-семантичних перекладацьких трансформацій, а саме: описовий переклад, антонімічний переклад та транспозиція. На нашу думку, відмова використання від зазначених вище трансформацій, особливо описового перекладу, подекуди суттєво ускладнює сприйняття суспільно-політичних реалій читачем тексту перекладу. Розглянемо переклад реалії «регіональні» злочинці у наступному текстовому фрагменті:

Україна має реінкарнацію Regional criminals „регіональних” злочинців, які reincarnate who appeal to “a certain апелюють до „частини населення”, part” of the population. Ukraine was а на перемовинах у Мінську нашу represented during the Minsk talks by

країну представляє той, хто a man who had stood by the cradle of фактично став у джерел згаданій the existing clannish-oligarchic кланово-олігархічної системи. system.

Можемо бачити, що реалія «регіональні» злочинці відтворена у мові перекладу шляхом калькування. Це суттєво обмежує її розуміння читачем тексту мови перекладу без відповідних фонових знань. На нашу думку, така лексико-семантична трансформація як описовий переклад, була б більш доцільною для відтворення зазначеної вище реалії та значно спростила б її розуміння читачем тексту мови перекладу без відповідних фонових знань.

У процесі дослідження було встановлено, що при відтворенні суспільно-політичних реалій найчастіше застосовуються наступні види лексико-семантичних трансформацій:

- 1) вибір варіантного відповідника (19%);
- 2) калькування (41%);
- 3) транскодування (13%);
- 4) конкретизація значення (9%).

Той факт, що серед проаналізованих суспільно-політичних реалій більше половини відтворюються шляхом вибору варіантного відповідника або калькування дозволяє зробити припущення, що у статтях газети „День / The Day” переважно використовуються суспільно-політичні реалії, які не є новотворами, що значно спрощує процес їх відтворення перекладачем.

Більш детальний аналіз найбільш вживаних груп суспільно-політичних реалій у статтях газети „День / The Day” (органи та носії влади і суспільно-політичне життя) дозволив встановити, що стратегії та трансформації, які використовуються для їх адекватного відтворення у текстах мови перекладу відповідають загальногруповим. Зокрема, для перекладу суспільно-політичних реалій, які позначають органи та носіїв влади найбільше використовують такі лексико-семантичних трансформації:

- Калькування (33%). Наприклад, :

До Луганської області часто приїжджають представники різних парламентських комітетів, які зустрічаються з громадами, спілкуються, виїздять на лінію розмежування. – Luhansk oblast is often visited by members of various parliamentary committees, who meet the communities and go to the line of disengagement.

Служба безпеки України послідовно розробляє пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, спрямовані на ефективну протидію розв'язаній Кремлем «гібридній війні» проти України. – The Security Service of Ukraine (SBU) is consistently drawing up proposals to improve the current law in order to effectively resist the 'hybrid war' the Kremlin unleashed against Ukraine.

Тривалий час тут панували проросійські сили. – The pro-Russian forces held sway here for a long time.

- Вибір варіантного відповідника (23%). Наприклад, :

Навіть представники від міжнародних юридичних структур не визнали цього ганебного і трагічного факту злочином проти людства, адже наша сторона, що представляє правоохоронні структури, так і не надала відповідних доказів.

Доказів, які були очевидні і які чомусь не потрапили до звітів Генпрокуратури в міжнародних організаціях. Фактично все обвинувачення за ці злочини звелось до переведення стрілок на виконавців (зокрема «беркутів»), організаторами названо тих, що своєчасно покинули Україну і перебувають поза зоною контролю українських правоохоронних органів, а «російського сліду» вже новий прокурор Віктор Шокін так і не помітив. – Even experts with international legal structures refused to recognize that tragedy as a crime against humanity because the Ukrainian law-enforcement agencies failed to supply condemning evidence – and there was ample evidence, but somehow it was never mentioned in any of the reports the Prosecutor General’s Office (PGO) of Ukraine forwarded to the international organizations. The evidence supplied could be best described as passing the buck, pointing an accusing finger at Berkut Ukrainian riot policemen as rank and file perpetrators, and at some of the organizers who had timely fled Ukraine and were now out of reach of the Ukrainian law-enforcement agencies. The newly appointed Prosecutor General, Viktor Shokin, has failed to spot the Moscow hand.

- Транскодування, а саме транслітерація (11%). Наприклад, :

Верховну Раду – the Verkhovna Rada, ...називаючи тих чи інших людей «ватниками» або «бандерівцями»... – ... dubbing people as ‘vatniks’ or ‘Banderaites’...

Отже, переклад суспільно-політичних реалій у статтях газети „День / The Day” має певну специфіку. Вони перекладаються за допомогою стійких відповідників (еквівалентних або варіантних, повних або часткових), створених переважно засобами калькування. За наявності варіантних відповідників, перевага надається одиницям, що зберігають інформативність оригіналу та не викликають негативних асоціацій у адресата перекладу. Виявлено, що особливі труднощі становить переклад суспільно-політичних реалій суміжного статусу.

Перспективу подальшого вивчення становлять стратегії відтворення англійською мовою суспільно-політичних реалій, які використовуються в україномовному політичному, медійному, військовому тощо дискурсах.

Література

Влахов 1980 – Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 275 с.;

Зорівчак 1989 – Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1989. – 216 с.;

Новикова 1988 – Стиль автора и стиль перевода : учеб. пособие [М.А. Новикова, О.Н. Лебедь, М.Ю. Лукинова и др.]. – К.: УМК ВО при Минвузе УССР, 1988. – 84 с.

Перова С. В. Відтворення суспільно-політичних реалій з української мови на англійську (на матеріалі статей газети „День / The Day”).

У статті розглядається проблема відтворення англійською мовою суспільно-політичних реалій, які використовують автори на шпальтах

газети „День/ The Day”. Зазначено, що сьогодні переклад суспільно-політичних текстів, у яких рясніє суспільно-політична лексика, зокрема реалії, набуває все більшої актуальності та особливого значення, оскільки вони є стають засобами пропаганди серед населення та зброєю політичної боротьби. У засобах масової інформації зростає кількість текстів українською мовою, автори яких широко користуються суспільно-політичними реаліями для висвітлення певних подій та потребують перекладу. Питання перекладу суспільно-політичних реалій наразі є відкритим і недостатньо дослідженим. Результати дослідження дозволили відслідкувати частотність появи суспільно-політичних реалій різного типу у статтях газети „День / The Day”. Суспільно-політичні реалії проаналізовано на предмет використання перекладацьких трансформацій для їх відтворення. Виявлено та проілюстровано, що переклад суспільно-політичних реалій у статтях газети „День / The Day” здійснюється переважно за допомогою стійких відповідників (еквівалентних або варіантних, повних або часткових), створених переважно засобами калькування.

Ключові слова: суспільно-політична реалія, перекладацька трансформація, адекватний переклад, відповідник.

Перова С. В. Воссоздание общественно-политических реалий с украинского языка на английский(на материале статей газеты „День / The Day”).

В статье рассматривается проблема воссоздания на английском языке общественно-политических реалий, которые используют авторы на страницах газеты „День/ The Day”. Отмечено, что сегодня перевод общественно-политических текстов, в которых изобилует общественно-политическая лексика, в частности реалии, приобретает все большую актуальность и особое значение, поскольку они становятся средствами пропаганды среди населения и оружием политической борьбы. В средствах массовой информации растет количество текстов на украинском языке, авторы которых широко пользуются общественно-политическими реалиями для освещения определенных событий и требуют перевода. Вопросы перевода общественно-политических реалий в настоящее время является открытым и малоизученным. Результаты исследования позволили отследить частотность появления общественно-политических реалий различного типа в статьях газеты „День / The Day”, приведены результаты совокупного количественного анализа. Общественно-политические реалии проанализированы на предмет использования переводческих трансформаций для их воспроизведения. Вывявлено и проиллюстрировано, что перевод общественно-политических реалий в статьях газеты „День / The Day” осуществляется преимущественно с помощью устойчивых соответствий (эквивалентных или вариантных, полных или частичных), созданных преимущественно средствами калькирования.

Ключевые слова: общественно-политическая реалья, переводческая трансформация, адекватный перевод, соответствие.

Perova S. V. Rendering of Social and Political Realia from Ukrainian into English (as Exemplified in the Articles by „День/ The Day” Newspaper).

The article deals with the problem of rendering in English the social and political realia that the authors use on the pages of the „День/ The Day” newspaper. It has been noted that today the translation of social and political texts that abound in social and political vocabulary, the realia in particular, is becoming increasingly relevant and of particular importance, as they have become the means of propaganda among the population and the weapons of political struggle. The number of Ukrainian texts is growing in the media where the authors use widely social and political realia to cover certain events and these texts need to be translated. The issues of translation of social and political realia are open and need to be studied more currently. The results of the study under discussion have made it possible to track the frequency of social and political realia of various types in the articles of the „День/ The Day” newspaper, the results of the combined quantitative analysis have been presented. Social and political realia have been analyzed to see the use of translation transformations. It has been revealed and illustrated that the translation of social and political realia of the articles of the „День/ The Day” newspaper is done mainly by stable correspondences (equivalent or variant, complete or partial), created mainly by means of loan translation.

Key words: social and political realia, translation transformation, adequate translation, equivalent.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2018 р.

Стаття прийнята до друку – 04.04.2018 р.

Рецензент – д. філол. н., проф., Моїсеєнко О.Ю.

УДК 81'33

Л.В. Шаповалова

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУ
“ГЛОБАЛІЗАЦІЯ” У КОНЦЕПТОСФЕРІ СУЧАСНИХ ФРАНЦУЗІВ**

Глобалізація – багатоаспектний феномен сучасності, який у національних концептуальних картинах світу може набувати різних специфічних особливостей, віддзеркалюючи, таким чином, національний характер, менталітет, спосіб сприйняття та осмислення оточуючої реальності та себе у ній.